Tegenstem zijn, alle tegenstemmen horen (3)

Lezing

Jezus verliet Judea en keerde terug naar Galilea. Daarvoor moest Hij door Samaria. Zo kwam Hij bij de Samaritaanse stad Sichar, waar de Jakobsbron is. Hij was vermoeid van de reis en ging bij de bron zitten; het was rond het middaguur.
Toen kwam er een Samaritaanse vrouw water putten. Jezus zei tegen haar: “Geef Mij wat te drinken.” Zijn leerlingen waren namelijk naar de stad om eten te kopen. De vrouw antwoordde: “Hoe kunt U, als Jood, mij om drinken vragen? Ik ben immers een Samaritaanse!” (Joden gaan namelijk niet met Samaritanen om.) Jezus zei tegen haar: “Als u wist wat God wil geven, en wie het is die u om water vraagt, zou u Hém erom vragen en dan zou Hij u levend water geven.” “Maar heer,” zei de vrouw, “U hebt geen emmer, en de put is diep – waar wilt U dan levend water vandaan halen?” Jezus antwoordde: “Iedereen die dit water drinkt, zal weer dorst krijgen, maar wie het water drinkt dat Ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen. Het water dat Ik geef, zal een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.” “Geef mij dat water, heer”, zei de vrouw, “dan zal ik geen dorst meer hebben en hoef ik ook niet meer hierheen te komen om water te putten.” Toen zei Jezus tegen haar: “Ga uw man eens roepen en kom dan terug.” “Ik heb geen man,” zei de vrouw. “U hebt gelijk als u zegt dat u geen man hebt,” zei Jezus, “u hebt vijf mannen gehad, en degene die u nu hebt, is uw man niet. Wat u zegt is waar.” Daarop zei de vrouw: “Ik begrijp dat U een profeet bent, heer. Ik weet dat de messias zal komen, en wanneer hij komt zal hij ons alles vertellen.” Jezus zei tegen haar: “Ik ben het, degene die met u spreekt.”
Op dat moment kwamen zijn leerlingen terug, en ze verbaasden zich erover dat Hij met een vrouw in gesprek was. Toch vroeg niemand: “Waar bent U op uit?” of: “Waarom spreekt U met haar?” De vrouw liet haar kruik staan, ging terug naar de stad en zei tegen de mensen daar: “Kom mee, er is iemand die alles van mij weet. Zou dat niet de messias zijn?” Toen gingen de mensen de stad uit, naar Hem toe.
In die stad kwamen veel Samaritanen tot geloof in Jezus door het getuigenis van de vrouw. Ze gingen naar Hem toe en vroegen Hem om bij hen te blijven. Hij bleef nog twee dagen bij hen.

Joh 4,3-11.13-19.25-30.39-40 (NBV21)

Overweging

Goeie morgen vrienden,

Elke maandagavond stap ik Yot binnen om de sleutel van de Madeleinekerk te halen voor de stiltemeditatie. Een paar weken terug bij het binnenkomen vertelde Koen me vol enthousiasme over een AI computerprogramma met de vriendelijke Franse voornaam: "Claude". Je hoorde het misschien al eens dat ik Claude vernoemd heb bij de voorbeden. Koen liet me aanvoelen dat voor velen in onze samenleving zo’n AI-programma als Claude meer en meer de nieuwe *bron* in hun leven wordt. Zoals de Samaritaanse vrouw bij de waterput, zat Koen bij zijn PC, niet met Jezus maar met Claude: bij de bron die vandaag voor meer en meer mensen de plek wordt waar ze naartoe trekken met hun vragen en problemen.

Toen Hilde Maes me enkele dagen later vroeg in te springen voor een toespraak over hoe tégenstemmen tot hun recht laten komen, waagde ik het om haar vraag aan Claude te stellen: een tegenstem bij uitstek, tegen de achtergrond van de huidige AI bedreiging voor heel de mensheid. Na enkele seconden zag ik de hiernavolgende tekst uit mijn printer rollen. Ik stap daarmee in het voetspoor van collega's zoals Petra Desutter en Rik Torfs, met dat verschil dat ik de “bron” van mijn toespraak op voorhand vermeld.

Hier gaan we…en ik geef jullie aan het einde een seintje wanneer de nu volgende AI-tekst van Claude stopt:

We leven in een tijd waarin iedereen een mening heeft, en vooral: waarin iedereen die mening voortdurend wil tonen. Sociale media, talkshows, politieke debatten — alles lijkt wedstrijden geworden in overtuigen en gelijk krijgen. Wie het luidst spreekt, krijgt aandacht. Onze democratie verwordt zo meer en meer tot een *ieder zijn waarheid*-show in plaats van ieders stem beluisteren. Dat is precies waar echte of *deep democracy* over gaat. Niet alleen dat iederéén zijn mening *mág* zeggen, maar dat ook de stem van de minderheid, de afwijkende stem, de ongemakkelijke stem, denk aan de toespraak van vorige week, écht gehoord wordt. Deep democracy vraagt niet eerst: *"Hoe kan ik mezelf beter uitdrukken?"* maar eerder: *"Kan ik ruimte maken voor iemand die anders denkt dan ik?".* Concreet bijvoorbeeld: *"Durf ik Claude het woord geven?".*

Onze samenleving is een samenleving van prestaties en zelfexpressie. We moeten onszelf tonen, profileren, verkopen. We luisteren niet om te begrijpen, maar om weer te presteren, te antwoorden met name. Zo verliezen we iets wezenlijks: de authentieke ervaring van het *anders-zijn* van de ander. Maar daarvoor is iets nodig wat vandaag schaars geworden is: **luisterbereidheid**. Niet luisteren om onmiddellijk te weerleggen. Niet luisteren om zo snel mogelijk sterker terug te slaan. Maar luisteren met het risico dat de ander mij *ver- a n d e r t*. En precies dat risico van ver-anderd worden, vinden veel mensen vandaag beangstigend. We horen liever mensen die hetzelfde denken, waardoor we echter opgesloten geraken in onszelf.

Op dat punt wordt het evangelie van de Samaritaanse vrouw bij de bron interessant. Jezus ontmoet een vrouw aan een waterput. Zij is Samaritaans, hij Joods — volkeren met een diepe wederzijdse afkeer. Ze heeft daarenboven een kwetsbare sociale positie. Vanuit de logica van een stereotiep gesprek zou je verwachten dat Jezus haar corrigeert of overtuigt. Maar dat gebeurt niet. Het eerste wat hij doet is verrassend eenvoudig: hij spreekt haar gewoon rustig aan. Niet vanuit macht. Niet vanuit superioriteit. Maar vanuit een behoefte stelt hij een **vraag**: *"Geef mij te drinken."* Jezus begint niet met zijn eigen waarheid op te leggen. Hij maakt zichzelf afhankelijk van de ander. Hij verandert.

Daarmee ontstaat iets wat veel gesprekken of publieke discussies vandaag missen: wederkerigheid. Er ontstaat een echt gesprek. De Samaritaanse vrouw wordt gesprekspartner. En precies daardoor verandert er iets — niet alleen in haar, maar in de hele gemeenschap. Zij, die eerst geïsoleerd leek, wordt brugfiguur. Dat is een prachtige illustratie van wat deep democracy kan betekenen: **niet de overwinning van één stem, maar het ontstaan van verbinding** in een gemeenschap, door het ernstig nemen van verschil.

We komen hier tot wat verloren dreigt te gaan in onze cultuur: aandacht, stilte, ontvankelijkheid voor de andere. Het evangelie toont hoe die **ontvankelijkheid** eruit kan zien in de menselijke praktijk. Jezus wint het gesprek niet. Hij *opent* het gewoon. Onze samenleving heeft niet in de eerste plaats méér meningen nodig. Die zijn er al genoeg. Wat ontbreekt, is de kunst van het luisteren. De moed om niet onmiddellijk terug te slaan. Het vermogen om aanwezig te blijven bij iemand die het ons ongemakkelijk maakt.

Dit veronderstelt echter om te leren omgaan met stilte. Zodra een moment van stilte zich voordoet, grijpen we naar de gsm. Alsof stilte iets bedreigends geworden is. Maar zonder die **stilte** wordt ook deep democracy onmogelijk. Hoe kunnen we luisteren naar een andere stem, wanneer onze aandacht al versnipperd is nog voor het gesprek begint? Wanneer we te weinig geoefend zijn in stiltebeleving, zeg maar. Het gesprek tussen Jezus en de Samaritaanse vrouw gebeurt aan een bron, in de eenvoud van een echte ontmoeting. Geen haast. Geen publiek. Geen spektakel. Twee mensen die elkaar aandacht geven, tijdens de middagstilte. Misschien is dat vandaag radicaler dan ooit.

De vernieuwing van onze samenleving begint dus wellicht niet met luidere meningen, maar met een eenvoudiger daad: opnieuw leren aanwezig zijn, de ander niet zien als onderbreking van onze aandacht — maar als iemand die onze aandacht *waard* is. Want alleen waar **aandacht** bestaat, kan echte ontmoeting ontstaan. En alleen waar echte ontmoeting mogelijk blijft, kunnen zowel democratie als menselijkheid overleven.

Tot zover deze lezing van AI's, zeg maar Claudes interpretatie van het evangelie van vandaag. En dit tegen de achtergrond van Hildes vraag aan mij, hoe aandacht te hebben voor een tegenstem die op onze weg komt. Zit achter Koens enthousiasme omtrent het werken met Claude, ook niet de uitnodiging om er voortaan in de Lier minder op uit te zijn per se **ons eigen woordje te willen placeren**. Concreet zou dit kunnen betekenen dat we als Liergemeenschap verder stappen zetten in diepe, zeg maar waarachtige democratie. We zouden kunnen afspreken dat elk van ons (buiten de voorganger en de toespraakhouder of -ster natuurlijk), dat voortaan elk van ons per viering slechts hoogstens één keer het woord neemt. Enkelvoudig stem-recht, zo heet dat in democratische termen. Mannen, durvers of welbespraakten onder ons hebben niet meer recht van spreken. Het heeft in de geschiedenis van België geduurd tot na de Tweede Wereldoorlog vooraleer het enkelvoudig stemrecht gestemd werd. Eer men inzag dat het niet juist is dat mannen, of mensen van de adel of met veel geld over meer stemmen beschikten dan vrouwen of het gewone volk, zeg maar. Als je jezelf voorneemt maar hoogstens 1 keer in de Lierviering het woord te nemen, creëer je een opening in jezelf om er eerder op uit te zijn iemand anders echt te gaan beluisteren. Dit in plaats van opnieuw je eigen ei te willen leggen. Maar nu hou *ook ik* maar best mijn mond. Zoals ik ook die maandagavond na Koens enthousiast Claudeverhaal, de kerk binnenstapte voor de wekelijkse stiltemeditatie.

Misschien kan de stuurgroep van De Lier hier wel iets mee aanvangen met het oog op de afspraken die we met elkaar bij het begin van een nieuw werkjaar altijd maken?

Bedankt voor jullie aandacht!

Henk Opdebeeck
De Lier, Brugge, 7 juni 2026